

”Vad lärde jag mig av min folkhögskolekurs?”

Den upplevda nyttan av en allmänt bildande och personlighetsutvecklande kurs i tio års retrospektiv och i jämförelse med mål och egna behov.

“What did I learn from the Folk High School course that I took?” The personal and professional use of a Folk High School course focused on the fine arts and personal growth, in ten years retrospective and in comparison with the participants’ own goals.

Måna Nilsdotter

Handledare: Eva-Marie Harlin

Examinator: Fredrik Sandberg

Innehållsförteckning

Inledning	3
Syfte och frågeställningar	5
Avgränsning	6
Undersökningskontext och centrala begrepp	6
Behov	7
Nytta	7
Bildning	9
Tidigare studier	10
Metod och forskningsetik	12
Fenomenografi	13
Genomförande	14
Urval informanter	14
Kvalitetskriterier	15
Generaliserbarhet	16
Forskningsetik	16
Behov - anledningar till och mål med att gå kursen	19
1. Alla får plats - mänskliga möten och demokrati	20
2. Kulturintresse - eget skapande, förståelse och kritiskt tänkande	22
3. Utmaningar - starka känslor, djup och intensitet	24
4. Att våga - mod, självförtroende och frihetskänsla	27
5. Att hitta sin väg - att bli en genuin människa och göra medvetna livsval	29
Analys	31
Behov - anledningar till och mål med att delta i kursen	31
Alla får plats - mänskliga möten och demokrati	32
Kulturintresse - eget skapande, förståelse och kritiskt tänkande	32
Utmaningar - starka känslor, djup och intensitet	33
Att våga - mod, självförtroende och frihetskänsla	34
Att hitta sin väg - att bli en genuin människa och göra medvetna livsval	34
Diskussion	35
Referenslista	38
Bilaga 1: Brev till potentiella informanter	41
Bilaga 2: Intervjuguide	42

Inledning

När jag som relativt nyutexaminerad folkhögskollärare för drygt tio år sedan i ett föreningssammanhang hade äran att få samtala en stund med en av svensk folkbildnings stora förebilder och påverkare, Gösta Vestlund (personlig kommunikation, oktober 2004), så passade jag på att fråga honom om forskning i ämnet folkbildning. Vad ansåg han som hade så lång erfarenhet och sannolikt en mycket god överblick över ämnesområdet att det borde forskas mer om framöver? Han verkade glad över frågan, och nämnde ett par, tre områden, varav ett fastnade starkast i mitt minne: Han beskrev att det behövs forskning om nyttan med folkbildning, och underströk att vi behöver få bevis och underlag för den stora nytta vi tror att folkbildningen gör, för att den fortsatt ska vara livskraftig och även i inte insatta politikernas ögon vara värd att satsa resurser och statsbidrag på.

Det är lätt att se och förstå värdet och nyttan med en kurs och en utbildning på folkhögskola som ger en yrkesexamen eller behörighet inför högre studier, men när det handlar om profilkurser som är allmänt bildande, och har till exempel existentiella frågor eller skapande som tema, så kan det vara lite svårare att veta vad kursen egentligen gett deltagarna. Folkhögskolor gör normalt egna, regelbundna utvärderingar både under kursens gång och vid kurslut, och får därigenom en någorlunda uppfattning om deltagarnas värdering och inställning direkt i anslutning till kursen, men med utbildning och bildning kan det ofta vara så att det är först några år senare i retrospektiv som man verkligen inser om man har haft någon glädje och nytta av kursen, ur privat eller professionell synvinkel.

Det faktum att folkbildningens effekter inte så enkelt låter sig mätas har man också insett från regeringshåll. I regeringens proposition *Allas kunskap - allas bildning* (2013/14:172) påpekas vikten av att utarbeta lämpliga metoder, grundade på aktuell vetenskap, för att över tid kunna utvärdera folkbildningens effekter. Utredningen ansåg att utvärderingen av folkbildningen i longitudinella och/eller statistiska studier ska studera samhällsnytta, individutveckling, socialt kapital samt kulturell delaktighet, för att därigenom ha möjlighet att undersöka de långsiktiga effekterna av en viss kurs eller utbildning för deltagare inom folkbildningen.

När jag nu har haft möjlighet att göra en fördjupande studie så har jag tagit tillfället i akt att söka upp deltagare på en folkhögskolekurs ett antal år efter avslutad kurs, för att intervjua dem om hur de ser på den eventuella personliga och professionella nyttan med denna kurs

med lite distans till den. Jag har som utgångspunkt för min studie valt en folkhögskolekurs som inte har yrkesexamen eller behörighet till högre studier som mål, utan anses vara allmänt bildande och personlighetsutvecklande. Det rör sig om en kurs som har existentiella frågor i fokus, och använder sig av skapande, t.ex. bild och drama, som metod. Som utbildad och verksam folkhögskollärare, och som tidigare deltagare på just denna kurs, är min förförståelse för kontexten mycket god, men jag måste förstås hålla mig medveten om detta och vara försiktig med att lägga in mina egna värderingar under arbetets gång.

I beskrivningen av innehållet och pedagogiken på skolans hemsida finns relativt många fantasieggande formuleringar som lämnar stort utrymme för egen tolkning: pedagogikens existentiella bas spelar alltid vissa musikslingor som ställer frågor som vad meningen är, vem du och jag är och vad kunskap kan vara. Man uttrycker att man önskar att deltagarna ska uttrycka sig modigt genom olika sinnliga språk och våga följa sina impulser, prova sig fram och utforska det som uppstår. Pedagogiken är med deras egna ord experimentell och expressiv, och värderingar om rätt och fel blir ointressanta om de hindrar det fria utforskandet.

Med den beskrivningen och målsättningen med kursen, så blir det förstås svårt att utvärdera resultatet enligt några traditionella mallar: Har man personligen kommit fram till vad som är ”meningen” eller vem man ”är”, har man blivit modigare och bättre på att ”följa sina impulser”, och har man utvecklats som person? Jag tänker att den typen av frågor alltid är svåra att svara på, och kanske särskilt vid en utvärdering under kursens gång eller vid kursavslut, när man ännu inte har fått distans till kursen och kan se den med mer objektiva ögon. Därför bör det vara relevant och intressant att fråga deltagarna ett antal år senare vad de då anser att kursen gav dem. Tidsperspektivet är förstås viktigt i sammanhanget: det bör vara tillräckligt nära i tiden för att man ska minnas kursen relativt väl och därmed kunna reflektera kring den, men också tillräckligt mycket senare för att man ska kunna se om och hur livet och man själv har förändrats sedan man gick kursen. I överensstämmelse med en offentlig utredning (SOU 2003:112) som har tittat på den retrospektiva nyttan av folkhögskolestudier i allmänhet, så är min tanke är att nio till elva års retrospektiv bör vara lagom.

Som utgångspunkt för studien finns således folkhögskolans egen kursbeskrivning samt Folkbildningsrådets syften med statsbidrag till folkhögskolorna (FIN 2015). Syftena med statens bidrag till folkbildningen är att

- stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin
- bidra till att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen (t ex genom politiskt, fackligt, kulturellt eller annat ideellt arbete)
- bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället
- bidra till att bredda intresset för och delaktigheten i kulturlivet

I regeringens proposition tillkom också ett övergripande mål för folkbildningspolitiken: “Folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.” (2013/14:172, s.20). Detta mål är avsett att avspegla folkbildningens särskilda karaktär och ska komplettera de fyra övriga syftena. Att personlig utveckling på detta sätt i en regeringsproposition lyfts fram som ett övergripande mål gör det förstås extra relevant att försöka utvärdera just den aspekten av folkbildningen.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att förstå vilken typ av behov som deltagarna har haft och velat tillfredsställa genom en allmänt bildande och personlighetsutvecklande kurs, samt om de i retrospektiv anser att de har haft nytta av kursen privat och/eller professionellt ur olika synvinklar: har de fått en ökad förståelse för demokratiska processer, har de kunnat förändra sin livssituation i önskad riktning, upplever de att de har fått användbara kunskaper inom något område, är de mer intresserade av och engagerade i kulturlivet, samt upplever de att de har utvecklats som personer?

Med utgångspunkt i folkbildningsrådets riktlinjer samt denna folkhögskolas intentioner enligt kursledning och kursbeskrivning, så försöker jag inledningsvis ringa in vilken typ av nytta kursen huvudsakligen vill ge, det vill säga vilka värden man från kursledningens håll vill förmedla eller skapa. Deltagarnas egna behov är också väsentliga i sammanhanget, och kommer att sättas i relation till den eventuella nyttan.

Min huvudsakliga frågeställning är vilken eventuell verklig nytta deltagarna anser att de har haft av denna folkhögskolekurs - privat, professionellt eller annat? I det sammanhanget är det

också intressant att titta på om man kan skönja någon förändring av deltagarnas syn på den eventuella nyttan i ett längre perspektiv. Och om det kanske även finns aspekter på nytta och värde av kursen som var ny, annorlunda och oväntad.

Avgränsning

Detta är ett arbete inom kursen Pedagogiskt arbete med inriktning mot folkbildning, vuxenutbildning samt yrkesutbildning, men studien riktar enbart in sig mot folkbildning och närmare bestämt kontexten folkhögskola. En specifik profilkurs på en specifik skola har valts som exempel på den typ av personlighetsutvecklande kurs som studien intresserar sig för. Fokus är den eventuella nytta som ett slumpmässigt urval av fyra före detta deltagare uppger sig ha haft av denna kurs i tio års retrospektiv.

Studien försöker inte uttala sig om den eventuella nyttan generellt av vare sig denna kurs, personlighetsutvecklande kurser i stort, eller av profilkurser på folkhögskolor i allmänhet. Arbetet avser inte att få fram någon heltäckande bild av olika möjliga typer av nytta och värde man eventuellt kan ha av just denna kurs, utan bör ses som exempel på fenomenet eventuell möjlig nytta. Studien avser inte heller att utgöra en utvärdering av kvaliteten på kursen, vare sig till form, pedagogik eller innehåll.

Undersökningskontext och centrala begrepp

I detta avsnitt kommer först en redogörelse för folkhögskolan som kontext, och sedan förklaras och diskuteras de för studien centrala begreppen behov, nytta samt bildning. Folkhögskolan som skolform är en nordisk företeelse med rötter i dansk muntlig tradition och från allra första början med vuxna bondsöner som behövde lära mer om ekonomi och hushållning som målgrupp. Den är fortfarande avsedd endast för vuxna och har traditionellt sett andra pedagogiska metoder än grundskola och gymnasium: mindre studiegrupper, studier i ämnesövergripande projekt och teman med både teoretiska, praktiska och vanligen också estetiska inslag, och en lärare/handledare som inte är den enda i gruppen som kan lära ut något – alla deltagare uppmuntras att bidra och dela med sig av kunskaper och erfarenheter för att höja kunskapsnivån i gruppen. Det demokratiska samtalet är i fokus (Sundgren, 2000), och det är också väsentligt med deltagarinflytande på kurserna; deltagarna ska känna att de

kan påverka kursen både till innehåll och form efter sina behov, intressen och önskemål. Grundtanken har varit och är fortfarande att unga människor fritt ska få söka kunskap och bildning. (Gustavsson, 1998, 2009).

Varje skola bestämmer självständigt över vilka kurser man anordnar och vilken profil man har på sin skola. Man kan studera på Allmän kurs vilket på högre nivå motsvarar en svensk gymnasieutbildning och man kan därigenom få högskolebehörighet. Sedan finns också ett stort antal särskilda kurser/profilkurser med både yrkesinriktning, t ex fritidspedagog, teckenspråkstolk och behandlingsassistent, och allmänt bildande och personlighetsutvecklande kurser såsom musik, media, konsthantverk, teater, språk etc. (FIN 2015).

Behov

Ett behov kan ses som en brist som behöver åtgärdas; en motivation för att uppnå ett mål, som kan vara fysiologiskt eller psykologiskt. Som teoretisk utgångspunkt och stöd för att samtala kring informanternas upplevda behov de hoppades få tillfredsställda genom den aktuella kursen har jag valt den amerikanska psykologen Abraham Maslows teori där mänskliga behov rangordnas på olika nivåer, och där behoven på lägre nivåer behöver tillfredsställas innan en människa kan sträva mot högre mål. Först kommer kroppsliga behov såsom mat och värme, sedan i stigande ordning behov av trygghet, gemenskap, uppskattning och sedan, högst i behovshierarkin eller behovstrappan, självförverkligande (Maslow, 1943). Självförverkligande betraktas inom modern psykologisk forskning som ett personlighetsdrag karakteriserat av självständighet, självkänsla och ansvarstagande (Carlsson, 2015)

Senare utvecklade Maslow sin teori och fyllde på med bland andra kognitiva respektive estetiska behov, som då skulle komma strax under men i nära anslutning till självförverkligandet. Dessa skulle då röra sig om behov av kunskap, reflektion och förståelse av sig själv och världen, respektive behov av skönhetsupplevelser och egen estetisk uttrycksförmåga genom t ex konst, musik och litteratur (Maslow, 1970)

Nytta

Begreppet nytta har delvis olika innebörd beroende på teoretiskt sammanhang.

I ekonomiska termer så är nyttan lika med den tillfredsställelse av behov som uppstår vid konsumtion av vara eller tjänst. Inom den filosofiska inriktningen utilitarism är nytta ett viktigt begrepp där en handling ska bedömas efter den nytta den medför (Bergström, 2015). Nyttan är här ett subjektivt begrepp och upp till individen att bedöma, och det går inte att per definition säga vad som ger högre eller lägre nytta. Inom moralfilosofin är nytta en handlingsförmåga att tillgodose preferenser eller att öka kännande varelsers välbefinnande och/eller minska deras lidande (Bergström & Siven, 2015).

När det gäller utbildning och folkbildning så har begreppet nytta självklart använts vad gäller utbildning, men varit kontroversiellt när det handlar om den friare folkbildningen. Filosofen och folkbildaren Hans Larsson (1908a, s.193) talade för drygt hundra år sedan hellre om personlig uppbyggelse som "någonting nyttigare än nyttan", och att man inte ska ha så bråttom i sina studier att man inte tar sig tid att läsa någonting som inte anses nyttigt och därigenom kanske går miste om det bästa, det mest intressanta.

Denna föreställning, att nytta och bildning står i kontrast till varandra, är fortfarande vanlig. Idéhistorikern Sven-Eric Liedman (2004, s. 382) skriver att kunskapen man får genom fri bildning har ett egenvärde och ska inte ses som ett medel för något annat: "Ett snävt nyttighetstänkande ger ingen plats åt fritt kunskapssökande" Den intressanta frågan blir då om man ändå kan anse sig ha någon slags nytta, i bemärkelsen subjektiv tillfredsställelse och välbefinnande av frukterna av, eller kanske bara möjligheten till, sitt fria kunskapssökande.

Den tysk-amerikanska filosofen Hanna Arendt (2013) skiljer mellan saker och tings nytta och mening, vilket även innefattar relationer till andra människor. Om man ska komma ifrån en utilitaristisk rationell syn på sig själv och andra människor och införliva en moralisk förankring behöver man se människor som självändamål, och inte främst som medel för bestämda ändamål. Mål- och medeltänkandet betraktas här som en klart antihumanistisk tendens. Arendt eftersträvar en förnyelse av den offentliga sfären, där alla människor känner sig fria att aktivt delta, samarbeta och kommunicera med varandra för att söka sanningen, vilket hon ser som den högsta och mest meningsfulla formen av mänsklig verksamhet.

Bildning

Ordet bildning har tyskt ursprung, och i de nordiska länderna har delvis olika varianter av begreppet utvecklats, men värt att notera är att det inte finns någon direkt motsvarighet i det engelska och franska språket. Men redan i antikens Grekland fanns ett utvecklat ideal om fria och harmoniska medborgare som med god förmåga skulle kunna delta i det offentliga livet, vilket kan ses som en början till bildningsbegrepp. Kristna, mystiska ideal om ansvar för den egna själens förkovran fördjupade senare tanken om den bildade medborgaren till att utmynna i bilden av människan som i en fri och oändlig process utvecklar och kultiverar sig själv utan yttre styrning (Liedman, 2015). Denna process bör alltså vara inifrånstyrd; studierna genomförs utifrån eget intresse, lust att utvecklas och förändras, och om det finns en lärare inblandad så är den idealiska lärarens uppgift att såsom en trädgårdsmästare locka fram det bästa i sina plantor (Liedman, 2001, 2004).

I Sverige har idéhistorikern och pedagogikprofessorn Bernt Gustavsson (2000, 2007) forskat och skrivit mycket på temat bildning. Bildningstanken beskrivs här bland annat som att en människa behöver lämna sin egen bakgrund, möta det främmande och annorlunda, inarbeta sina nya erfarenheter i sin förståelse av omvärlden, och därmed anses ha vidgat sina vyer och besitta större möjligheter att utveckla sig och sina resurser. Praktiskt arbete och tankearbete, dvs. att göra och att reflektera, beskrivs som en möjlighet för människan att sträcka sig utöver sig själv och bli en del av något större, samhälleligt eller offentligt. Och därigenom bildar vi oss och utvecklas som människor. Bildning beskrivs också som både en fri och oändlig process av inre karaktär, samtidigt som det mycket väl kan finnas förebilder eller mål för vart bildningen är tänkt att leda (1998).

I folkbildningens egen utredning *Vägval & Vilja* (2013) har man undersökt framtida möjligheter, uppgifter och roller för bland annat folkhögskolan. Där jämförs bildning med utbildning till bildningens fördel då den innebär att deltagaren utvecklar en personlig relation till sina nyvunna kunskaper, en relation som beskrivs som en av livets stora glädjeämnen och drivkrafter.

I sin bok *Not for profit - why democracy needs the humanities* (2010) så varnar den amerikanska filosofen Martha Nussbaum för vad hon kallar en tyst kris, där förbiseende och nedvärdering av konsten och kulturens värde är ett hot mot själva demokratin. Hon kopplar ihop den nödvändiga kultiveringen av vårt inre öga, en vacker metafor för bildningsidealet,

med förmågan att leva sig in i andra människors situation samt det kritiska tänkande som hon anser är nödvändigt för självständigt och intelligent handlande, i revolt mot blind tradition och auktoritetstro. Hon anser vidare att skolningen av demokratiska världsmedborgare bör vara ett centralt moment inom alla typer av utbildningar. Hennes tes är att humanistiska och konstnärliga ämnen bidrar till den skolning i kritiskt tänkande och den medkänsla med andra människors lidanden och gärningar som behövs för att hålla demokratier levande. Målet med sådan undervisning bör bland annat vara att kunna se saker från andras synvinkel, att bry sig om andra, stödja ansvarskänsla och inte skämmas för att vara beroende av andra människor.

Sammanfattningsvis så är dessa tre begrepp viktiga i studien, då avsikten är att titta på vilka behov som deltagarna haft för avsikt att tillfredsställa genom att delta i folkhögskolekursen, för att sedan kunna relatera dem till den nytta de eventuellt har fått av kursen, och i slutänden kunna utröna om detta har resulterat i bildning enligt gängse syn.

Tidigare studier

Ett flerårigt svenskt forskningsprojekt lett av Bernt Gustavsson med namnet Folkbildningens samhällsnytta mynnade ut i boken *Nytta med folklig bildning* (2013). Elva forskare bidrar här med olika infallsvinklar, och där argumenteras för att det traditionella nyttobegreppet bör utmanas och breddas för att synliggöra nytta på både individ- och samhällsnivå. Detta projekt handlar alltså till stor del om att försöka beskriva nytta med folkbildningen på andra och nya sätt, och här har man valt att använda sig av den franska sociologen Pierre Bourdieus begrepp om kapitalskapande för att undersöka hur bland annat socialt, kulturellt och symboliskt ”kapital” skapas inom folkbildningen. Ett fokus är att börja räkna mer i utveckling av mänskliga förmågor och, i Nussbaums anda, skolning av demokratiska världsmedborgare snarare än ekonomisk vinning för ett enskilt land.

Sam Paldanius (2013) bidrar i detta projekt med en studie från Allmän kurs på folkhögskola, där han definierar nytta eller nyttovärde både som något som behöver tolkas utifrån deltagarens upplevda livsvärld, men också utifrån handlingar och deras resultat utifrån sociala konventioner såväl som institutionell nytta, såsom att skapa möjligheter för marginaliserade grupper. Han poängterar att olika utvärderingar och studier visar på att deltagarna ger mycket goda omdömen om värdet med studierna, och anmärkningsvärt då inte främst vad gäller

inhämtade kunskaper och betyg i sig, utan snarare värden som personlig utveckling, stärkt självförtroende och möjligheter till ett bättre liv eller arbete. Men det är då fortfarande fråga om traditionella utvärderingar vid kurslut, och inte i retrospektiv.

I en offentlig utredning (SOU 2003:112) redovisas en studie av femton deltagares berättelser om vad deras folkhögskolestudier har betytt för dem i sju till elva års retrospektiv. Det rör sig om deltagare på allmän kurs, yrkesinriktade specialkurser såväl som allmänt bildande kurser. Forskarna har här ansett ordet "betydelse" som det mest lämpade att beskriva mening och innebörd i deltagarnas erfarenheter. Dock verkar man även ha frågat specifikt om den eventuella "nyttan" med studierna, och då verkar slutsatsen vara ganska allmän; folkhögskolestudier anses som något "nyttigt" som alla borde få prova på grund av att upplevelsen är speciell. Resultatet av undersökningen visar också att i stort sett alla är positivt inställda till sin studieperiod på folkhögskola, och ord som är centrala i analysen är t ex förändring, händelserikedom, tillblivelse, bekräftelse och gemenskap. De konkreta resultaten i form av behörighet till att påbörja högre studier eller anställning i nytt yrke är förstås lättast att se i dessa grupper, men det enda som sägs om de som har sökt sig till folkhögskola för bildningens skull, är att de också har nått sina mål.

En artikel (Waalder et al., 2013) redovisar en studie bland 443 deltagare på kurser i friluftsliv på norsk folkhögskola. Pedagogiken på folkhögskola som antas stödja autonomi, det vill säga egen drivkraft hos deltagarna och förmågan att självständigt fatta beslut, visar sig här genom mätningar före och strax innan kurslut för bedömning av den personliga utvecklingen. Resultaten visar att ju lägre nivån av identifierbar yttre styrning är i kombination med upplevd stark autonomisupport från lärarhåll, desto mer beror deltagarnas subjektiva uppfattning av eget välmående på progressionen mot sina egna, inre mål och uppfyllelse av egna förväntningar.

En studie (Vittersø, 2004), även den från norsk folkhögskola, redogör för faktorer som antas kunna visa viktiga skillnader mellan vad som bland deltagarna resulterar i allmänt välmående respektive självförverkligande. Population består här av 264 deltagare på kurser i friluftsliv och musik. Forskarnas hypotes är att de traditionella måttstockarna för vad som får människor att allmänt känna tillfredsställelse och må bra utelämnar viktiga aspekter av mänskligt liv, såsom öppenhet inför nya upplevelser och personlig utveckling. Slutsatsen blir att det som

krävs för att kunna uppnå en högre nivå av välmående genom självförverkligande verkar vara just öppenhet, ett intresseväckande stoff samt utmaningar.

Den norske filosofen Arne Naess har i boken Livsfilosofi (1999), uttryckt att vi behöver reflektera mer över våra liv, och också låta vårt känsloliv ta större plats i utbildningssammanhang. Han beskriver ett pedagogiskt experiment vid universitetet i Oslo där han verkade som professor i filosofi, där han i stället för att undervisa om de kända filosoferna i kronologisk ordning som brukligt var, lät studenterna utgå från sina egna livsfrågor och reflektera och diskutera i grupper. Tanken var att väcka större intresse genom att levandegöra de eviga frågeställningarna, och låta studenternas åsikter och känslor vara styrande för vad som var viktigt nog att diskutera. Hans tes är att inläring blir mycket effektivare om man får ägna sig åt något man känner starkt för. Han har också myntat begreppet inbildning, som inbegriper inre värden som förundran, kreativitet och fantasi. Dessvärre blev hans nydanande filosofikurs så populär att den av kostnadsskäl fick läggas ner.

Sammanfattningsvis så är denna vinkel inom forskningen relativt ny och ännu i sin linda. Folkhögskolestudier har utvärderats, men då främst i samband med kursavslut. Jag har funnit endast en retrospektiv studie vad gäller nyttan av folkhögskolekurser, men då rör det sig om alla typer av kurser, och profilkurser med allmänt bildande och personlighetsutvecklande inriktning berörs mycket flyktigt.

Metod och forskningsetik

Detta är en kvalitativ studie. I en kvalitativ studie kan man, något förenklat, sägas fokusera mer på ord än mätbara kvantiteter, och förhållandet mellan teori och praktik är induktiv, vilket betyder att teorin genereras med de praktiska forskningsresultaten som grund. Den kunskapsteoretiska ståndpunkten är interpretativistisk, det vill säga tolkningsinriktad, vilket betyder att det handlar om att försöka få en förståelse av den sociala verkligheten genom hur personer i en viss miljö tolkar denna verklighet. Man intar en konstruktionistisk ontologisk ståndpunkt, vilket innebär att man betraktar sociala egenskaper som resultatet av ett samspel mellan individer; individer som inte är åtskilda från sin verklighet utan också är inbegripna i konstruktionen av den (Bryman, 2011).

Fenomenografi

Den metodansats som har valts för denna studie är fenomenografi, som är utvecklad för att analysera data från enskilda individer (Marton, 1981, Larsson, 2011). Dessa data har vanligen, så även i denna studie, insamlats genom halvstrukturerade och tematiska intervjuer (Bell, 2000, Denscombe, 2000). Det innebär att intervjuguiden som vägleder intervjuaren endast innehåller ett mindre antal, tematiskt ordnade frågor. Tanken är att samtalet mellan intervjuaren och informanten i hög grad kan utvecklas beroende på de svar som ges. I denna typ av intervju är det nämligen av största vikt att svaren blir så rikhaltiga och fördjupade som möjligt, och tekniken för det är att ställa lämpliga, uppföljande frågor, så kallad probing (se bilaga 2, Intervjuguide, för exempel på sådana frågor). Även icke-verbal probing genom nickanden, hummanden och ett för övrigt intresserat kroppsspråk kan underlätta, men då det i denna studie rör sig om telefonintervjuer samt en kompletterande mejlintervju, så har den möjligheten varit begränsad till verbala stöduttryck.

Utgångspunkten för fenomenografien är att människor uppfattar företeelser i världen på olika sätt, och att olika uppfattningar representerar olika sätt att förstå något, dvs kvalitativt skilda sätt att erfara något i omvärlden (Marton, 1981). Denna uppsättning av uppfattningar benämns utfallsrummet för företeelsen i fråga. Detta utfallsrum används sedan för att undersöka relationer mellan olika beskrivna kategorier, hitta och jämföra likheter och olikheter i svaren. Målet är sedan att göra en så uttömmande analys som möjligt, detta för att förståelsen av det undersökta fenomenet ska bli så djup som möjligt. Utgångspunkten för denna studie var att få till fem eller sex intervjuer med före detta deltagare, men svårigheter att nå deltagarna brevlades efter så lång tid som nio år eller mer gjorde denna målsättning ytterst problematisk. Efter fyra genomförda intervjuer påbörjades således analys av empiri. Bryman (2011) menar att teoretisk mättnad vid kvalitativ metod inte är mätbar, utan definierar detta med att informanternas svar upprepas. Begreppet teoretisk mättnad är dock inte så relevant i denna typ av undersökning, då målet inte främst är att hitta likheter i svaren, utan snarare undersöka individuella upplevelser och eventuell möjlig nytta ur olika vinklar.

Rent praktiskt sker analysen i sju steg. Forskaren börjar med att grundligt bekanta sig med materialet, för att sedan kunna skilja ut de mest intressanta och relevanta delarna. En jämförelseprocess vidtar, forskaren försöker gruppera materialet, för att sedan i tur och ordning artikulera och namnge kategorierna. I den sista, kontrastiva fasen handlar det om att

verkligen finna fram till exklusiva kategorier, vilket brukar resultera i ett färre antal kategorier än från början. Utfallsrummet kan sedan presenteras antingen så att de olika kategorierna läggs fram i direkt anslutning till en analys som inkluderar teori och aktuell forskning, eller så som jag har valt i denna studie, att först deskriptivt lägga fram utfallsrummet varpå den teoretiska analysen återfinns i analysdelen med inledande resultatdiskussion (Fejes & Thornberg, 2009).

Således handlar fenomenografi om att söka en djupare förståelse av människors kvalitativt olika sätt att förstå omvärlden och dessa uppfattningar anses vara begränsade i antal. Hur djup förståelsen blir handlar om antalet beaktade aspekter samt möjligheten att relatera dessa till varandra.

Genomförande

I januari 2015 togs de inledande kontakterna med aktuell folkhögskola. Syftet med studien förklarades: att jag sökte deltagare som gått kursen för ungefär tio år sedan för att se vad den har betytt för dem i retrospektiv. Rektor godkände min förfrågan om möjlighet att få tillgång till relevanta klasslistor med namn och adresser till tidigare deltagare.

Folkhögskolan har även valt att hjälpa till att distribuera mina brev till de slumpmässigt utvalda potentiella informanterna, som alla har deltagit i kursen för mellan nio och elva år sedan. Fyra personer som har anmält intresse att delta har sedan intervjuats per telefon under perioden 1-22 mars 2015. Varje telefonintervju har tidsmässigt tagit mellan 22 och 37 minuter. Som dokumentationsteknik valdes appen Call In Recorder. Intervjuerna transkriberades sedan till sammanlagt 25 sidor dataskrivet material, för att analysarbetet skulle kunna göras på ett grundligt och tillförlitligt sätt. Detta material har sedan analyserats tematiskt som en helhet. Förutom detta empiriska material har även data insamlats från från en intervju med läraren och f.d. kursledaren på den aktuella kursen.. Denna intervju har gjorts per mejl under perioden 12-18 mars 2015.

Urval informanter

De fyra informanterna är alla kvinnor. De har i texten fått de fiktiva namnen Anna, Beata, Cecilia och Desirée. Deras ålder vid intervjutillfället, kronologiskt ordnade, är 30, 31, 40 och 64 år, vilket betyder att de vid kurstillfället ligger i spannet mellan 19 och 54 år med en medelålder på 31 år. Tre av dem har gått två terminer, det vill säga kursen som helhet, och en av dem endast en termin, men alla har slutfört sitt avsedda och planerade kursomfång. Deras klassbakgrund är högst varierande, från arbetarklass, till att ha föräldrar som är klassresenärer och vid kurstillfället kan ses som välutbildad medelklass, till övre medelklass. Deras egna yrken i dagsläget är också av varierad karaktär; två av dem arbetar med människor inom hemtjänst och kyrka, en studerar vid universitetet vid sidan av egenföretagande, och en har en chefsbefattning inom en ideell organisation.

Kvalitetskriterier

Begreppen validitet respektive reliabilitet (frågan om man verkligen har mätt det man har avsett att mäta respektive mätningarnas pålitlighet) utgör viktiga kriterier för kvantitativt inriktade forskare. Alternativa och mer användbara begrepp inom kvalitativ forskning är tillförlitlighet och äkthet (Bryman, 2011).

Tillförlitligheten och trovärdigheten har i denna undersökning säkerställts genom att den genomförts enligt existerande regelverk och den fenomenografiska metodansatsens turvisa steg, genom att ge så djupa, fylliga och detaljerade beskrivningar som möjligt av resultaten, samt genom att jag som utfört studien inte medvetet låtit personliga värderingar påverka slutsatserna av undersökningen.

Kravet på äkthet eller autenticitet innebär bland annat att undersökningen ska ge en tillräckligt rättvis bild av de olika åsikter och uppfattningar som finns i den grupp av människor som studerats. De fyra informanterna är alla kvinnor, vilket inte torde vara något problem ur representativ synvinkel, då det visar sig att drygt fyra av fem deltagare (86%) är kvinnor enligt klasslistorna från tre hela årskurser. Enligt Folkbildningsrådets rapport (2013) så är 61% av deltagarna på folkhögskolans långa kurser kvinnor, och antalet varierade mellan 31 och 99% på olika skolor. Informanterna har en stor spridning i ålder, med en medelålder på 31 år vilket väl överensstämmer med FBR:s statistik som ger vid handen att medelåldern på Särskilda kurser nu några år senare ligger på 33 år. Även klassbakgrund och nuvarande sysselsättning skiljer sig mycket, vilket tyder på att urvalet perspektiv och åsikter, trots det

begränsade antalet informanter, bör vara relativt spridd. Så kallad ontologisk respektive pedagogisk autenticitet handlar om ifall informanterna genom undersökningen har fått en bättre förståelse för dels sin egen sociala situation, dels för hur andra personer i samma miljö upplever saker och ting, men dessa begrepp är inte relevanta i denna typ av undersökning då forskningen inte är tänkt att driva processer eller har ökad förståelse hos informanterna som främsta målsättning (Bryman, 2011).

Generaliserbarhet

Är det någon praktisk nytta med mina resultat? Kan de beskrivna uppfattningarna resultera i ökad förståelse eller ifrågasätta myter om samhället? Kan resultaten systematiseras? (Larsson, 2005).

Detta är en ideografisk studie så till vida att den siktar på att beskriva enskilda, unika upplevelser av nyttan av en folkhögskolekurs, men den har även delvis en generaliserande ansats, i och med att den försöker identifiera möjliga likheter i informanternas upplevelser och uppfattningar.

Alla kontexter behöver tolkas, och kvalitativ forskning erbjuder en väg att tolka på andra sätt än originalet. Tolkningar av en kontext kan vara potentiellt användbara även i tolkningar av andra kontexter som inte nödvändigtvis behöver vara slående lika. Generaliserbarhet kan betraktas som en handling, som blir till när någon med hjälp av tolkningarna från forskningstexter bättre kan förstå vissa situationer, processer eller andra fenomen (Larsson, 2009). Förhoppningen är att denna studie kan leda till ökad förståelse för möjlig nytta av en personlighetsutvecklande kurs i folkhögskolemiljö rent allmänt, och möjligen också tydliggöra vad den människosyn och kunskapssyn som ligger till grund för denna pedagogik kan innebära för både personlig utveckling och samhällsutveckling i vidare bemärkelse. För att resultat från den här typen av undersökning ska kunna systematiseras, så krävs ett betydligt större underlag eller att den kontext man jämför med till stora delar liknar den undersökta vad gäller dess värdemässiga grund.

Forskningsetik

Enligt etikprövningslagen (Vetenskapsrådet, 2002) är det ett krav att en person som deltar i en forskningsstudie ska informeras om

- Den övergripande planen för forskningen
- Syftet med forskningen
- De metoder som kommer att användas
- De följder och risker som forskningen kan medföra
- Vem som är forskningshuvudman
- Att deltagande i forskningen är frivilligt
- Att forskningspersonens har rätt att när som helst avbryta sin medverkan

Detta ska ske både muntligt och skriftligt. I denna studie har informanterna först brevledes fått information om plan, syfte, metod samt vem som är huvudman för studien. Informanterna har sedan frivilligt fått anmäla intresse för att delta. Inledningsvis i den följande telefonintervjun har informanterna återigen upplysts om syfte, metod och huvudman, hur lång tid intervjun är beräknad att ta i anspråk, samt att de när som helst kan välja att avbryta sitt deltagande i studien, både under själva intervjun och efteråt. I enlighet med övriga riktlinjer har de också informerats om att deras identiteter kommer att anonymiseras i den färdiga uppsatsen, och att deras svar inte kommer att användas i något annat sammanhang än det för ändamålet avsedda. Alla har godkänt att bli inspelade, och fått information om att inspelningen kommer att raderas omedelbart efter transkribering. Informanternas namn och kontaktuppgifter har inte lagrats på någon hårddisk, och transkriberingarna innehåller inte informanternas riktiga namn (Bryman, 2011). Även i den kompletterande intervjun med läraren och f.d. kursledaren gäller ovanstående etiska överväganden, och hänsyn har också tagits till önskemål från hens sida att få granska och godkänna citat innan användning.

Resultat

Presentationen av resultaten inleds med ett avsnitt som behandlar informanternas behov och egna mål med att gå kursen, och sedan följer för jämförelsens skull målen för kursen från kursledningens sida, det vill säga hur man uttrycker syftet med själva kursen och även motiverar valet av innehåll och pedagogiska arbetsätt.

Huvudresultaten som rör informanternas uttryckta och tolkade nytta av olika slag har i sju steg analyserats genom att först grundligt lära känna materialet, sedan kondensation för att skilja ut de mest signifikanta uttalandena, jämförelse av likheter och skillnader inom materialet, gruppering för att försöka relatera dem till varandra, artikulering av kategorier, namngivning av kategorier, samt en kontrastiv fas där från början nio kategorier har begränsats till fem slutliga kategorier:

1. Alla får plats - mänskliga möten och demokrati
2. Kulturintresse - eget skapande, förståelse och kritiskt tänkande
3. Utmaningar - starka känslor, djup och intensitet
4. Att våga - mod, självförtroende och frihetskänsla
5. Att hitta sin väg - att bli en mer genuin människa och göra medvetna livsval

I den kontrastiva fasen har målet varit fullständigt exklusiva kategorier, men det är ett komplext material och en del tankar och citat tangerar andra kategorier även om de har ett klart fokus. Det finns en röd tråd och en typ av hierarki då de fyra första kategorierna berör olika sidor av personlig utveckling, som kan sägas mynna ut i den femte kategorin: Att hitta sin väg, som berör informanternas syn på kursens huvudsakliga påverkan på deras liv. De två första kategorierna har beröringspunkter då de berör två av Folkbildningsrådets uttalade mål med folkbildningen: att stärka och utveckla demokratin och att bredda intresset för och delaktigheten i kulturlivet. Kategori tre och fyra kan ses som olika sidor av samma mynt, där det ena, utmaningarna på kursen, blir en slags förutsättning för det andra, att våga mera och känna självförtroende.

Citat kan för tydlighetens skull ha justerats något vad gäller talspråkligt uttal eller förkortningar, och de redovisas med tecknet ... för tvekanden och pauser, tecknet --- för utelämnade irrelevanta ord eller delar, samt tecknet [] för mina förtydligande tillägg. Starka betoningar av ord och uttryck inom citaten har kursiverats.

Läraren och den f.d. kursledaren, som ännu arbetar på skolan och använder sig av samma pedagogiska metoder i andra kurser, väljer att beskriva sin syn på målen med kursen och sin tolkning av vad folkbildnings nytta kan och bör vara genom ett pedagogiskt exempel:

Just nu håller jag på med Tema: Saga och skall ha ett litet uppspel om en vecka. Och på ett sätt är detta tema en symbol för hur jag ser på --- [kursens namn] och vad detta med folkbildning kan vara. Både som arbetssätt, pedagogik, kunskapssyn, samhällssyn och människosyn. Här får eleverna välja en känd folksaga. Fundera på läsarten - vilken tolkning de vill göra, vad de vill säga/berätta/uttrycka - förmedla till andra. Och så diskuterar man det och hittar några läsarter. Funderar hur de skall hitta en "form" för den gestaltningen. Dvs hitta scener och roller. Detta gör man både i grupp och sedan tillsammans med oss lärare och vi frågar på olika sätt, utmanar, tvingar dem till att reflektera vidare. Dvs ger dem feedback på olika sätt. Detta är en både spännande, rolig och jobbig process, för både dem och oss lärare. Där vi hela tiden måste kolla var de befinner sig i processen, hur och vart de skall och vill gå vidare. Vad som pågår, vilka svårigheter, tankar och känslor, idéer, konflikter, ambivalenser etc. Och så försöka hjälpa dem att hitta vägar i sin utveckling. Men också hela tiden hjälpa dem att se vad som är möjligt och omöjligt. Och hela tiden så händer det något nytt och oväntat, på gott och ont, som man måste förhålla sig till. Det är ganska krävande och svårt att hitta den "goda" balansen i lärarrollen. I det som är deras gestaltning och det vi ser vad som kan vara bra och utvecklingsbart. Ett givande och tagande.

Med ramen en folksaga som grund, vanligen texter med mycket symbolik och öppen för olika tolkningssätt, samt ett klart och tydligt mål; uppspel en viss dag, så startar man alltså upp en process som kräver mycket samarbete och diskussion deltagarna emellan. Deltagarna styr själva arbetet, men lärarna finns till hands för återkoppling och stöd, och även för att utmana deltagarna att vid behov reflektera vidare. Det övergripande målet är att hjälpa deltagarna att hitta vägar i sin utveckling, och försöka se vad som är möjligt, bra och utvecklingsbart, och ibland också försöka avstyra det som inte är det, vilket här beskrivs som en krävande och svår balans. Detta beskriver hen som ett exempel på nyttan med folkbildning.

Behov - anledningar till och mål med att gå kursen

De syften och behov som informanterna uppger att de ville tillfredsställa genom att gå kursen var dels att göra något helt nytt i livet och få ny energi efter en period av utbrändhet, flera nämner att rent allmänt få tid för sig själv och sin personliga utveckling inför nya steg i livet, samt i ett fall få tillfälle utmana sig själv samt att flytta hemifrån. Detta sista kanske kan tolkas som ett väldigt grundläggande behov, men när hon beskriver sin situation så förstår jag

att det minst lika mycket handlar om att flytta hemifrån mentalt och få tillfälle att bryta sig ur en ganska begränsande miljö:

Komma från min lilla by, kanske. Jag vet att jag letade efter någonting som kunde *utmana mig*, kände jag ju då. Alltså, där jag kommer ifrån så är det väldigt homogent, och jag var ju väldigt ung, jag var 19 väl när jag började, så jag hade ju inte gjort så mycket innan. (Cecilia)

Tre av fyra nämner också att själva pedagogiken, med skapande i kombination med att få bearbeta existentiella teman, har känts tilltalande och lockande i sig:

Att få tid att jobba med sig själv, fundera mer kring livsfrågor, och reflektera i en öppen och tillåtande miljö. Och just det här sättet att jobba med skapande med livsfrågor, de existentiella livsfrågorna kombinerat med skapande metoder kändes lockande för mig. (Desirée)

Sammantaget så handlar de uttryckta behoven alltså om att få tid för sig själv både i tid och rum; man vill komma vidare i livet och få en möjlighet att reflektera över existentiella frågor. Ingen av informanterna uttalar att de har klart för sig vart de vill, men det verkar vara ett underförstått motiv att den eftersträvarsvärda personliga utvecklingen ska kunna möjliggöra nya och bättre vägar framåt i livet.

1. Alla får plats - mänskliga möten och demokrati

Den första kategorin av nytta handlar både om upplevelsen att få möta nya, annorlunda människor än vad man kanske tidigare har gjort, att man inte själv behöver vara på något särskilt sätt för att passa in, samt att det i diskussionerna och beslutsfattandet i gruppen upplevs som att en demokratisk attityd och samtalston råder där alla uppmuntras och tillåts att ta plats.

Kursledaren uttrycker förutsättningarna så här:

...att --- [kursens namn] fångar upp en oerhörd mångfald av människor, med olika bakgrunder. Som "tvingas leva tillsammans", lyssna på varandra, ta del av varandras berättelser, lära sig förstå, ställa krav osv.

Alla fyra informanterna upplevde att den demokratiska tanken på kursen var tydlig i pedagogiken och viktig för dem, och att det till exempel inneburit att man lärt sig bättre respektera och lyssna till andras åsikter:

Att vars och ens upplevelse lyftes fram som viktig, att alla fick göra sin röst hörd.
(Beata)

Jag lärde mig väldigt mycket att respektera olika människors tankar. Ja, respekt. Framför allt att respektera... Att vara tyst när andra pratade. Att alla fick lov att säga sin mening. (Anna)

En informant beskriver att det kan verka vidgande på perspektiven att möta människor med olika ålder, bakgrund och synsätt, och både få möjlighet att diskutera livsfrågor men också ta konkreta beslut tillsammans i gruppen:

Att man stöts och blöts med människor med olika bakgrunder och i olika åldrar, delar tankar om livet, det kände jag var berikande och nyttigt för mig just då. --- Möta människor med olika livserfarenheter, på olika ställen i livet, och prata till och från ganska öppet om stora frågor i livet, gav mig andra perspektiv, tror jag än vad jag hade haft annars, andra perspektiv som jag inte hade mött tidigare. --- Att man från lärarnas del försöker, som en del av kursen, att man försöker lägga ut beslut på gruppen. Det här med våran utställning som vi gjorde i slutet av höstterminen, eller delar av den resan som vi gjorde under våren, om man nu ska se det som en slags mini-demokrati... (Desirée)

En person uttrycker att upplevelsen av att även som mycket ung få utrymme, och bli lyssnad på med intresse, generositet och tålmod, kan vara så omvälvande och betydelsefullt att man flera år senare fortfarande har det som ideal och vill dela med sig av den erfarenheten och synsättet till andra, yngre än en själv:

Jag känner ju: låga trösklar, högt i tak. Här får alla plats. Jag upplevde väldigt mycket att det var allra åldrar – det var för mig väldigt givande. Också att jag var ju minsting liksom, att jag var så ung - alla hade ett sånt himla tålamod vet ja, det tänkte jag på redan då. Herregud, vad dom va... alla var bara så snälla och lyssnade, liksom. Jag tycker inte att man stöter på det... jag vet inte... Jag jobbade ju efteråt som fritidsledare i flera år. Och då vet jag att jag tänkte på det, att jag ville vara en en sån [vuxen], men då var ju dom 15-16 och jag var upp till 24 år kanske. Och då kände jag ju att ålderskillnaden var ungefär lika stor, och att ge en människa tid, som är 10 år yngre, 15-20 år yngre var vi ju, att det betydde så himla mycket. Det kände jag att jag lärde mig mycket av och att jag försökte leva efter det själv. Det är det att det var väldigt tidigt ett starkt intryck för mig, att man fick en plats trots att man var så ung och antagligen ganska dum, som man väl brukar vara, att man inte hade så mycket kött på benen liksom. Men att man ändå fick... Det fanns verkligen *utrymme* var väl mitt första intryck. (Cecilia)

Sammanfattningsvis lyfter informanterna fram upplevelsen av alla mänskliga möten på kursen, och de beskriver sig haft nytta av att få samarbeta, reflektera och diskutera med människor olika sig själva. De demokratiska samtalen och beslutsprocesserna har varit viktiga, och känslan av att själv få utrymme och bli lyssnad på bär man med sig länge.

2. Kulturintresse - eget skapande, förståelse och kritiskt tänkande

Kursledaren uttrycker pedagogiken och arbetsformerna på detta sätt:

En annan synpunkt på detta med bildning är att vi --- strävar efter att "huvud och kropp" skall samverka. --- Pedagogiken måste hamna i gestaltning - bli kropp på olika sätt. Vuxenpedagogik blir så ofta bara huvud.

Då det är en av Folkbildningsrådets målsättningar, och kursen har en konstnärlig inriktning, valde jag att specifikt efterfråga om informanternas kulturintresse hade påverkats. Två av dem uttalar att teater och konstupplevelser alltsedan kursen väckte eller förstärkte deras intresse har fortsatt vara del av deras liv, och en av dem tycker sig både ha ökat sin förståelse och

uppskattning av konst, samt vågar sig på att vara lite kritisk om det är en typ av konst hon själv inte gillar:

Det har helt klart stärkt mitt kulturintresse. Vi var rätt mycket på teater, och det har jag fortsatt att gå på. (Cecilia)

Att jag kan mera *förstå* kanske en konstnärs idéer, och... färgsättningar och... uppskatta kanske mera... Och kanske vara lite mera *kritisk* – man behöver inte tycka om någonting bara för att konstnären är känd. Ja, man får lov att säga: Nej, den konsten passar inte mig. (Anna)

En av informanterna uttrycker att hon redan innan kursen hade ett starkt kulturintresse med bland annat engagemang i kulturföreningar, men hon anser ändå att kursen har gett henne vidgade perspektiv kring vad god kultur kan vara:

Sen kan jag känna att det året ändå har vidgat en del perspektiven kring kulturbegreppet. Det sätt jag har jobbat med kulturfrågor på olika sätt, i det skapande och det kreativa, och kanske fått ett vidgat fält – konstskapande, bra teater, dom delarna. (Desirée)

En informant har haft praktisk nytta av skapande-pedagogiken i sitt arbete, och tycker även att skapandet för egen del har underlättats i olika privata sammanhang, samt i en grupp som ägnar sig åt kreativt skrivande:

Rent yrkesmässigt så har jag ju kunnat använda mig av pedagogiken och så i mitt jobb som diakon: jag har skapat med masker när det är konfirmander och har jobbat med det, kring det. Och också när jag har jobbat en del med barnen så har jag jobbat med drama och... --- Och även skapandet för egen del, att jag känner att jag ibland... ja, men jag har... jag kan ta till att, dels har jag gått en del i bildterapi efteråt och då känner jag att den här skapande delen ligger så... det är lätt att plocka in det igen, att uttrycka sig i det igen, jag har närmare till det att uttrycka sig i ett fritt skapande. Jag tycker att jag har närmare till det. --- Jag har också gått med i, jag är med i en skrivargrupp. (Beata)

Sammanfattningsvis så beskrivs här ett kulturintresse som i de flesta fall funnits sen tidigare men som genom kursen har förstärkts och modifierats. Informanterna upplever sig ha haft nytta av kursen dels i privat konstnärligt utövande såsom i skrivande och bild, dels genom att ha fått lära sig praktiska metoder att kunna använda sig av inom arbetet, samt även genom förmågan att uppskatta och med kritisk förmåga och självförtroende reflektera kring teater och konst.

3. Utmaningar - starka känslor, djup och intensitet

Kursledaren uttrycker sig så här om processerna som man medvetet skapar förutsättningar för:

...och vi frågar på olika sätt, utmanar, ger dem feedback, vilket tvingar dem till att reflektera vidare. Detta är en både spännande, rolig och jobbig process, för både dem och oss lärare. Där vi hela tiden måste kolla var de befinner sig i processen, hur och vart de skall och vill gå vidare. Vad som pågår, vilka svårigheter, tankar och känslor, idéer, konflikter, ambivalenser etc.

Två av informanterna uttrycker att möjligheten för alla att fritt få uttrycka, emellanåt rätt starka känslor, var betydelsefullt. Det kan röra sig om sorg och ilska likväl som stark glädje, och det går på kursen att uttrycka dem med såväl kurskamrater som lärare:

Lärarna betydde väldigt, väldigt, *väldigt* mycket för mig där. Och vi kunde gråta och skratta samtidigt med varandra. --- Och sen fick vi ofta bedöma varandra. Och det var ärliga bedömningar. "Jag tycker att du skulle ha gjort så eller så." Och då kunde man liksom svara: "Men varför tycker du det?" Vi kunde ibland bli väldigt arga på varandra. Men det spelade liksom ingen roll, för det låg utanför oss själva på något sätt. --- Och att det inte var farligt att visa känslor. (Anna)

En informant uttrycker värdet av att som mycket ung få tillfälle att vistas en längre tid tillsammans med människor som aktivt tar tag i sina problem och försöker komma vidare efter ibland svåra livshändelser, kan göra att rädslan för starka känslouttryck och det okända minskar, och förståelsen för medmänniskor ökar:

Det var ju väldigt mycket stora känslor som kom hos folk, mycket svall hit och dit. Ja, folk hade... jag vet inte vad... alla hade ganska mycket med sig... Jag slutade nog att vara rädd... Alltså, innan kunde jag nog ha varit lite rädd. En rädsla för, ja men rent krasst, psykisk ohälsa. Människoliv som inte tar den raka vägen. --- När man hade varit några månader i ett gäng där folk *verkligen* hade fått känna på livets *hårda* sidor, och liksom, jag vet inte - livet är inte så himla lätt alltid, och jag tänker också att det här var en grupp människor som *vågade känna* det, mer eller mindre, för det handlar ju också om att jag kan tycka att många går igenom livet och är med om all möjlig skit och väljer att inte ta på det liksom, och ”då blev det så, okej, att jag tänker inte mer på det”. Men det här var människor som: ”nu blev det så här, vad är det som faktiskt händer här nu, lite mer att *ta tag* i problemen”. (Cecilia)

Djupa, existentiella teman och frågor, där man till exempel får möjlighet att bearbeta sin uppväxt och barndom, i kombination med de konstnärliga uttryckssätten, beskrivs som givande, som att de öppnar inre dörrar och möjliggör förändring på djupet:

Det var så mycket som... det var väldigt mycket allvar, det var väldigt mycket rollspel, man gick in i en annan roll. Och den rollen kunde vara väldigt aggressiv eller väldigt kärleksfull. Och hur vi arbetade med att rolla av, när spelet var klart så är vi oss själva igen. Hur gripande och besvärlig denna roll än var. Vi arbetade väldigt mycket med vår uppväxt. Och det var väldigt givande. (Anna)

Jag minns det som väldigt positivt, en oerhört givande kurs för min personliga utveckling, vad det året betydde. Ja, jag minns det med glädje, även om det var tufft bitvis också, för det hände mycket på djupet med en själv. --- Det här med skapande och det var som att det öppnade nya dörrar i mig, att bearbeta livet med hjälp av färg och form och det hände något mer än att man bara pratar med någon, och sen att också få uttrycka det i skapandet. Och sen när jag fortsatte med drama och skriva och berätta – de metoderna hjälpte också till att öppna nya dörrar. (Beata)

Men det finns också kritik mot arbetssättet; en av informanterna upplevde att grävandet i djupa och personliga saker kunde gå till överdrift, och att det kanske inte heller fanns belägg för allt som sades och gjordes på kursen:

...att det blev kanske lite för mycket navelskådande till slut. I grunden tyckte jag att det var bra, att man får fundera, får reflektera. Men till slut kände jag att det finns andra verkligheter utanför också, att det blev lite för mycket av det. --- Och de som jobbar inom kursen är väldigt måna om att reflektera, sätta igång processer, gräva liksom ganska djupt i en del saker.. och ibland kunde man känna: vem är det som har sagt så... ibland är en pipa bara en pipa..! (Desirée)

Känslan av att vara intensivt uppslukad av det som händer och sker på kursen kan upplevas som mycket positiv, och som att man får 'flow' i det man gör. Men den känslomässiga friheten och att arbeta tillsammans under press, där jobbiga lägen kan uppstå, kan emellanåt också upplevas som mycket intensivt, och till och med på gränsen till för intensivt:

... alltså man blir helt uppslukad av det man håller på med, lite flow-känsla. Det kanske jag har upplevt när jag sjunger eller när jag har gjort andra saker tidigare också, men det här blev så *intensivt* också. (Beata)

”Nu ska vi känna allihop, så mycket vi bara kan, i grupp, tillsammans, under press – och så får vi se som händer!” Ungefär så kunde jag uppleva det ibland. --- Men jag vet att jag har tänkt på det många gånger efteråt: att vad *gallet* det var egentligen, det man var med om! --- Det är mest bara att jag har funderat på att det var så *intense* ibland, det beror väl mycket på deltagarna förstås, ibland var det så skarpt läge, kan jag känna, att det kunde upplevas som lite väl... Det var ju ganska osvenskt om man säger så... Det fick vara mycket, man fick vara mycket, och man fick gärna vara opasslig. Och så brukar det kanske inte riktigt vara... (Cecilia)

Sammanfattningsvis så skapas genom metoderna och arbetssätten mycket tankar och starka känslor som fördjupar och är tänkt att möjliggöra personlig utveckling. Det är inget problem utan snarare en förutsättning att dessa känslor uttrycks i gruppen och till lärarna, så att man kan spegla sig i andra och få respons. Bearbetandet av personliga frågor och den känslomässiga intensiteten kan upplevas mycket positivt, men kan för en del också emellanåt upplevas som på gränsen till för starkt och för mycket.

4. Att våga - mod, självförtroende och frihetskänsla

Den fjärde kategorin handlar om nyttan med att få bättre självförtroende, känna sig modigare och våga uttrycka sig själv i frihet, och även vad det kan innebära i fråga om attityder mot medmänniskor. Kursledaren uttrycker den tillit som finns på kursen till människors egna resurser:

...att vi tror att människan har förmågor, kraft, styrka.

En av informanterna letar efter ord för att beskriva något som hon upplever som en svårfångad och komplex process av bearbetning av det man har med sig sedan tidigare, som tydligen har varit hämmande i hennes liv, och genom det en känsla av närvaro och frigörelse av kreativitet:

Nej men att hitta nya sidor av sig själv och bli mer fri på något sätt; så frigöra andra sidor i en själv, och lite obearbetade saker som fick bearbetas genom att skapa fram det eller göra det i dramat eller... --- En känsla av frihet, att det blir... det blev ju närvaro när man var mitt uppe i skapandet eller i dramat och i skrivandet. Att ta bort mycket hämningar var ju skrivandet mycket, det var väldigt liksom, du vet att "man måste skriva på ett visst sätt", men att det frigjorde... ja hitta, ja locka fram kreativitet. (Beata)

En annan informant uttrycker att hennes självförtroende stärktes på ett mycket positivt sätt genom lärarnas subtila närvaro i arbetsprocesser och lågmälda bekräftelser av det som skapades fram:

Själva kursen i sig lärde mig väldigt mycket att lita på det jag såg, lita på det jag upplevde, det jag *kände* var rätt... --- Mitt skapande var rätt, hur det än var så var det rätt. Och det stärkte väldigt mycket – Självförtroendet! --- Lita på det du ser, tro inte att det ska vara på något annat sätt! --- Jag tyckte att det var otroligt positivt med framför allt lärarnas funktion på kursen – deras sätt att behandla och ta till vara varje elevs kunskaper och okunskaper. --- Det är inte så att de går och klappar någon på axeln och säger att titta här vad Karin har gjort, titta så fint hon har gjort utan men man kände liksom när de gick förbi att de nickade och... (Anna)

Inom sitt nya arbete med människor upplever hon också att hon har mycket att tillföra genom att hon har fått en helt ny känsla av att det hon har att säga och föreslå kan vara viktigt, och behöver komma till uttryck:

Men däremot är det nog så att jag vågar att säga: ”men du, i stället för att göra så här, ska vi inte göra så här i stället?” – jag vågar komma med alternativ till vad vårdtagaren vill göra eller behöver göra eller.. ja. Ja, det är det här med att tro på sig själv. Att tro på att det jag har att säga är ganska viktigt. Att det är *mycket* viktigt. (Anna)

En informant väljer att lyfta fram den nytta hon har haft i professionella sammanhang, och då handlar det om att genom kursen fått bearbeta egna känslor och fått större förståelse för andra, och därigenom både våga möta människor precis som de är och kunna vara en vuxen och mogen medmänniska:

Och sen har jag ju haft jobb inom vården, med lite handikapp, och lite personlig assistent. Och det har ju alltid varit möten med människor och att möta människor som de är. Och sen vad det är för typ av person, det nog mest att... våga vara medmänsklig, och våga vara den vuxna, och det tror jag inte hade kommit så fort om jag inte hade “öppnat upp dammluckorna i ett halvår”. (Cecilia)

Hon har sedan vågat söka och kommit in på en kreativ och krävande universitetsutbildning, och spekulerar själv om vad folkhögskolekursen har bidragit till i det sammanhanget:

Jag har alltid dragits till kreativa sammanhang. Det kanske har bidragit till att jag vågat söka till [universitetsutbildning], och vågat tro på min egen förmåga. Ge all den tid som behövs, med inträdesprover och allt det där. Det är ganska stor press, med kreativa saker som vi gör – att redovisa sin idé. Man behöver skinn på näsan och våga tro på sig själv. (Cecilia)

Sammanfattningsvis så har kursen stärkt informanternas mod och självförtroende vad gäller både att våga uttrycka sin egen åsikt, såväl som i bemötandet av andra människor; en förståelse för andras situation kan yttra sig i att våga vara vuxen nog att visa medmänsklighet

när andra har det jobbigt. Det talas också om frihetskänslan som kan uppstå genom att bli av med hämningar, och därigenom våga mer närvarande och även uttrycka sig kreativt.

5. Att hitta sin väg - att bli en genuin människa och göra medvetna livsval

Detta är en exklusiv kategori i sig, men kan också ses som en slags sammanfattning eller resultat av de övriga fyra kategorierna. Den handlar om personlig utveckling, självacceptans, en människosyn som gör att man även kan göra ett bättre jobb, samt att kunna ta stora och viktiga steg i livet som känns grundade i vem man verkligen är.

Kursledaren beskriver en krävande balans mellan att ge stöd för deltagaren att hitta sina egna vägar mitt i kreativa grupprocesser, samtidigt som man som lärare behöver ta ställning till och bedöma vad som är positivt och möjligt för den enskilda deltagaren. Men målet är att stötta och hjälpa deltagaren att hitta sin egen väg framåt:

...och så hjälpa dem att hitta vägar i sin utveckling.

Vad skulle det kunna innebära att hitta en mer genuin identitet, och sin egen väg framåt i livet? Alla fyra informanterna uttrycker spontant att kursen har gett dem en skjuts på vägen mot att bli mer äkta och sann mot sig själv, även om ett par av dem uttrycker sig lite försiktigare och lägger in brasklappar och uttrycker vad som "troligen" har påverkat dem, eller att "det ju är svårt att veta vem man skulle ha varit utan kursen". Men en del är säkrare på sin sak än andra:

Att hitta mitt genuina jag, alltså hitta.. ja, det är svårt... --- Alltså, det var ju under det året som jag kom ut som homosexuell, vilket ju förändrade hela mitt liv, också min livsinriktning och vilket gör att jag idag är gift med en kvinna. (Beata)

Jag ifrågasätter då ifall detta verkligen kan sägas bero på kursen i sig:

Jag tänker att jag fick hjälp under det året, att våga ta fram sidor av mig själv som jag inte gjort förut. Så jag kan nog tycka att det... det i kombination med samtal. Att jag hade samtal med alla lärare. Så det var väl en kombination av det. (Beata)

En annan informant har reflekterat kring lärarnas roll som stöttande och vägledande, och uttrycker nästan exakt det som kursledaren har som målsättning med kursen:

Jag tror att det hjälpte mig ganska mycket att känna att jag kunde få vara som jag var. Att få se att andra också bara är som de är, och det går bra. --- Det var ju mest så här att det var stöttning och vägledning. Men inte så mycket åt något visst håll. Vilket jag tror var positivt, för då fick man ju hitta det hållet själv. (Cecilia)

Hon har också reflekterat över tiden det skulle ha tagit henne att uppnå samma utveckling på egen hand:

Ja, kan väl känna lite att jag fick nog en liten skjuts. Jag skulle nog ha haft en mycket längre period av att... du vet, att hitta sig själv, eller hitta sig själv i världen kanske. Jag tror att jag förkortade den perioden för mig själv. Jag tror att jag hade fått *stå och stampa*, om jag inte hade gjort detta faktiskt. Jag hade nog fått leta desto längre, och desto mer. Så det var väldigt snabb utveckling, kan jag tycka. Att öppna upp sig själv, för att... jag vet inte, kännandet... för att växa, för att bli vuxen. Jag ville ju att det skulle hända och det hände ganska fort, jag mötte människor som liksom alla kunde på olika sätt kunde fösa mig framåt. På ett härligt sätt. Men att man känner att man har en utveckling. Och det kände jag tydligt. --- Jag känner mig tryggare med mig själv, snabbare, i och med att jag utmanade mig själv. (Cecilia)

En informant är tydlig med att hon genom kursen tror sig ha fått mod och självförtroende nog att våga söka sig ett arbete inom ett nytt verksamhetsområde, något som hon tidigare inte hade kunnat föreställa sig:

Ja, men utan [kursens namn] så hade jag nog inte kommit vidare, det tror jag inte.. Då hade jag hamnat tillbaka i samma jobb. [Kursens namn] gav mig modet att söka på något annat sätt. Att våga. (Anna)

Den informant som är allmänt positiv till nyttan med kursen i sig, men ändå mest tveksam till att slå fast att det var kursen som enda påverkan som skulle ha fått henne att ta vissa steg i

livet, uttrycker ändå att den har gett en ny eller kanske snarare en starkare känsla för vissa dimensioner i tillvaron som har med människosyn att göra:

Att även den existentiella biten är viktig. Och det känner jag att jag kan uppleva i mitt jobb också, just det här med att se till människan som en hel individ. (Desirée)

Sammanfattningsvis så verkar de flesta av informanterna ha reflekterat en hel del kring vad kursen faktiskt har gett dem. De är rätt överens om att den har haft stor påverkan på deras liv vad gäller att lära känna sig själv bättre, och att i praktiken kunna bli en mer genuin person som gör medvetna livsval grundade i personliga värderingar. Det handlar om relationer, yrkesval, och även attityder och förhållningssätt vad gäller till exempel förändrad människosyn.

Analys

Resultaten kommer här att analyseras inom de valda kategorierna och inom sfärerna privat och professionell nytta, och även sättas i relation till tidigare studier samt centrala begrepp. Jag kommer att i detta avsnitt också inleda en diskussion kring mina resultat då jag vill göra detta i nära anslutning till analysavsnitten.

Behov - anledningar till och mål med att delta i kursen

Anledningarna till att söka sig till kursen uttrycks väldigt allmänt av flera av informanterna, det verkar handla om att man söker någon form av timeout eller utrymme under ett halvår eller ett år, för att få tid för sig själv och bearbeta personliga frågor för att komma vidare i livet. En av informanterna konkretiserar sina behov lite mer när hon uttrycker behov av att komma hemifrån och utmana sig själv i andra sammanhang, och ett par av dem säger sig också vara lockade av de estetiska metoderna i kombination med att få bearbeta existentiella frågor.

Dessa behov motsvarar de två näst högsta stegen i Maslows (1943, 1970) behovstrappa: kognitiva (behov av kunskap, reflektion och förståelse av sig själv och världen) och estetiska behov (behov av skönhetsupplevelser och egen estetisk uttrycksförmåga). Ingen av dem

nämner explicit ordet självförverkligande, som är den högsta nivån enligt Maslow, men flera säger sig eftersträva någon form av personlig utveckling och/eller utmaningar, så det är möjligt att implicit tolka in även detta övergripande mål i informanternas svar.

Alla får plats - mänskliga möten och demokrati

Att stärka och främja demokratin är ett av folkbildningens främsta mål. Resultaten visar att deltagarna anser sig genom kursen ha lärt sig vikten av att lyssna på andra och värdet av att själv bli lyssnad till. Man anser sig ha fått större respekt för andra människors åsikter, och intressant nog, även att respektera sig själv så till vida att man inte försöker gömma sig bakom någon artighetsfasad, utan faktiskt förmår uttrycka sin åsikt och sin vilja. Kursen har också gett nya perspektiv och bättre förståelse för andra genom möten med människor olika en själv, vad gäller t ex ålder och bakgrund. Vad gäller professionell nytta så uttrycker en informant det värdefulla i att ge alla människor utrymme, oavsett ålder, och det har gett henne vuxna förebilder att vilja efterlikna i en senare yrkesroll.

Det verkar alltså som att man genom pedagogiken rent praktiskt har fått uppleva människors lika värde, och att en mellanmänsklig tillit eller socialt kapital ha skapats som enligt Bourdieu kan bidra till att påverka demokratin i positiv riktning (Gustavsson, 2013). Tidigare studier talar om värdet av bekräftelse och gemenskap (SOU 2003:112), samt att nyttan och värdet av folkbildning borde kunna mätas i hur väl man lyckas med skolning av demokratiska världsmedborgare. Nussbaum (2010) talar också om vikten av att kunna se saker från andras synvinkel och den medkänsla med andra människor som behövs för att hålla demokratin levande, och den nytta som framhålls av informanterna i denna studie verkar helt klart ligga i linje med de tankebanorna.

Kulturintresse - eget skapande, förståelse och kritiskt tänkande

Resultaten visar att deltagarna har nytta av de konstnärliga metoderna de lärt sig senare i livet, både privat och professionellt, och det handlar då om till exempel bild och form, skrivande och drama. Det kulturella kapitalet som kan sägas skapas genom folkbildning och som en tidigare studie (Gustavsson, 2013) har analyserat kan handla om nya sätt att tänka och tala och en bättre självkänsla. Detta visar sig här genom att alla informanterna uppger att deras

kulturintresse och konstutövande på olika sätt har stärkts, någon säger sig förstå och uppskatta god kultur bättre, och i något fall att man också kan tänka mer självständigt och kritiskt vad gäller kvalitet på konst. Det nyvunna kulturella kapitalet kan också visa sig genom en för sitt yrke anpassad kreativitet; ett par av informanterna beskriver här nyttan om att använda sig av skapande som metod med barn och ungdom i sitt yrke, samt att kunna gå på konstutställningar med vårdtagare och känna att man har något att tillföra samtalet om konsten genom större tillit till den egna upplevelsen.

Alla informanter beskriver således ett förstärkt och fördjupat kulturintresse, som de upplever sig ha haft nytta av både i personligt konstnärligt utövande, praktiska metoder att kunna använda sig av yrkesmässigt samt genom förmågan att uppskatta och med kritisk förmåga och självförtroende reflektera kring teater och konst. Detta senare är också i helt i linje med bildningstanken såsom den beskrivs till exempel hos Gustavsson (2000, 2007) och även i överensstämmelse med Nussbaums (2010) tes att det kritiska tänkandet är grunden för det självständiga och intelligenta handlande som i förlängningen krävs för att hålla demokratin levande.

Utmaningar - starka känslor, djup och intensitet

Starka känslor är tillåtna inom kursens ram, och det verkar vara en ovan situation för flera av informanterna. Kursen blir något av en fristad, där man får lov att vara inte bara glad utan även arg och ledsen, och det är inte bara accepterat utan till och med sett som något positivt. Att lära sig hantera dessa starka känslouttryck, både hos sig själv och andra, lär deltagarna självacceptans, oräddhet och bättre förståelse för andra människors situation. Att få bearbeta sina tidigare erfarenheter och barndomsupplevelser anges också som mycket givande och som att det möjliggör förändring på djupet. Skapandet öppnar nya dörrar inombords, man kommer in i en känsla av flow och upplever starkt att man har rätt vara den man är. Men det blir också så pass intensiva situationer emellanåt att det kan upplevas som mycket påfrestande.

En tidigare studie nämner att en förutsättning för självförverkligande verkar vara öppenhet och utmaningar, men går inte närmare in på känslornas betydelse i sammanhanget, så detta känns som ett ännu relativt outforskat område. Hanna Arendt (2013) talar också om en ideal offentlig sfär, där alla människor känner sig fria att aktivt delta, samarbeta och kommunicera

med varandra för att söka sanningen, men här låter det mer som ett intellektuellt utbyte, utan direkt plats för starka känslor. Arne Naess (1999), som bland annat har skrivit om känslornas betydelse för inlärning, har försökt formulera hur man kan påskynda sin känslomognad genom att gå in i konfliktsituationer. Det handlar då om att bli mer medveten om sina känslor, och kunna omskapa negativa känslor till positiva. Nyttan av det i förlängningen handlar om att vi blir mer uppmärksamma på våra egna grundläggande värderingar och kan prioritera bättre. Det verkar vara precis det som uppmuntras till här, även om det inte direkt formuleras i de ordalagen i kursbeskrivningen.

Att våga - mod, självförtroende och frihetskänsla

Resultaten visar att deltagarna anser sig ha haft personlig nytta av att frigöra nya sidor av sig själv, ta bort hämningar och locka fram kreativitet, lära sig lita till sin egen upplevelse och få starkare självförtroende. Professionellt så handlar det om nyttan av att våga tro att det man har att säga i en jobbsituation är viktigt, att man vid behov vågar vara vuxen, mogen och medmänsklig, samt att ha skinn på näsan och våga tro att man klarar av svåra moment i till exempel en avancerad utbildning.

Tidigare studier påvisar också att stärkt självförtroende är något som deltagarna lyfter fram som ett resultat av folkhögskolestudier på Allmän kurs (Paldanius, 2013), och att på en profilkurs även autonomi, det vill säga egen drivkraft hos deltagarna och förmågan att självständigt fatta beslut, förstärkts genom lärarnas förhållningssätt med låg yttre styrning och upplevd stark autonomisupport (Waalder, 2013).

Att hitta sin väg - att bli en genuin människa och göra medvetna livsval

På ett personligt plan uppger deltagarna att de upplevde en snabb personlig utveckling på kursen, att de fortare än förväntat blev trygga i sig själva, och hittade sitt genuina jag genom stöd och vägledning i att hitta sin egen väg framåt. På ett professionellt plan anser sig deltagarna ha haft nytta av en nyvunnen förmåga att se saker i flera dimensioner, att kunna se på människan som en helhet med även existentiella behov, och rent konkret fatta mod att söka ett nytt och lämpligare arbete.

Resultaten visar att det kan vara givande att i en trygg och stödjande miljö få tid att reflektera över livet och få uttrycka sig genom en pedagogik där skapande och gestaltning ser till att lärdomarna blir grundade i både huvud och kropp. Precis som att man på ytan i grupp iscensätter till exempel en saga, så iscensätter lärargruppen möjlighet för deltagarna att utvecklas, vilket alltså är det egentliga målet. Detta gör man genom en intensiv grupprocess, under tidspress om man så vill eftersom det finns en deadline, som innebär att gruppen genom diskussioner måste komma fram till en gemensam tolkning av texten samt en form att framföra den i. Man kanske behöver göra en rollfördelning, bestämma rekvisita och klädsel, bestämma vad som är viktigt nog att ta med och vad som eventuellt kan utelämnas av texten etc. Det innebär att det är många gemensamma beslut som ska tas under vägens gång. Det är ingen perfekt teaterföreställning som är målet, inga förkunskaper inom drama krävs heller, utan det är lärandet och självkännedom som uppstår i själva processen som är det intressanta.

En beskrivning av hur bildning skapas är ju när människor lämnar sin invanda miljö för att möta det främmande och annorlunda, ges möjlighet att reflektera och inlemma sin nya kunskap i sin förståelse av omvärlden och med sina nya, vidgade vyer får större möjlighet att utvecklas som människor. (Gustavsson, 2000) Det tycks vara precis den typ av situation och utrymme som man eftersträvar att skapa på denna kurs, och att döma av informanternas utsagor så verkar man lyckas ganska väl med detta. Man upplever sig ha fått utmaningar i samspel med andra, tid och utrymme att reflektera, och stöd för att utforska sin personlighet och hitta nya, lämpligare vägar framåt i livet. Med Hans Larssons ord: ” När en persons livsåskådning sätter sig, går ihop till en enhet, fälles en mängd oförenliga elementer ut och aflägsnas” och ” en ny belysning faller öfver tingen” (Larsson, 1908b).

Diskussion

Först och främst visar denna studie att informanterna anser sig ha haft nytta av kursen. Kortsiktigt, direkt under kursens gång, såväl som långsiktigt, alltsedan kursen slutade och till och med nutid. Nyttan har varit personligt relaterad till privatliv, såväl som professionellt relaterad till studie- och jobbsammanhang, och rör sig inom områdena praktisk demokrati, kulturintresse och personlig utveckling. Dessa typer av nytta ligger helt i linje med såväl kursledningens intentioner som Folkbildningsrådets syften med folkbildningen.

För det andra visar analysen att flera av dem är säkra på att det verkligen är kursen som har bidragit till självkännedom och fått dem att omvärdera viktiga behov och sidor hos sig själva och andra, och i flera fall fått dem att ändra riktning i livet. Trots att jag i flera fall har ifrågasatt om det verkligen kan vara kursens förtjänst så är de rätt säkra på sin sak; utan kursen skulle de inte ha kommit vidare så snabbt och hamnat så rätt, vare sig det gäller personliga relationer eller studie- och yrkesval.

För det tredje visar analysen att acceptans av starka känslor och möjlighet att bearbeta existentiella frågor på djupet på en folkhögskolekurs av denna typ i förlängningen kan påverka mycket, och bidra till stora och omvälvande livsförändringar som att få en förändrad människosyn, byta yrkesbana, våga söka en kvalificerad universitetskurs, eller kunna acceptera och erkänna sin sexuella läggning.

Tidigare studier vad gäller nytta av folkhögskolestudier har främst riktat in sig på Allmän kurs och yrkesinriktade kurser, och då handlar det om utvärderingar vid kurslut. Den retrospektiva studie jag har hittat är tolv år gammal och säger mycket lite om personlighetsutvecklande kurser, och de två norska undersökningarna jag har refererat till har båda två ett mer begränsat fokusområde.

Mitt bidrag genom denna studie må vara litet men kan ändå vara betydelsefullt i och med att det kan öppna dörrar till nya synsätt vad det gäller individuellt och långsiktigt värde av folkbildning. Då ingen på över tio år har försökt sig på en retrospektiv studie av nyttan med folkhögskolekurser, så är det väsentligt att det perspektivet också lyfts fram, och vi försöker hitta former för att även titta på nytta och värde av den mer svårutvärderade allmänt bildande och personlighetsutvecklande kursformen.

Vad gäller framtida studier så finns det likheter mellan denna typ av kurs och bildterapi, psykosyntes (Ferrucci, 2008) och gestaltterapi (Hostrup, 2002), där man ibland i grupp bearbetar barndomsminnen och tidigare upplevelser i t ex fritt bildskapande och olika slag av dramatiseringar. En spännande fråga som förtjänar att utforskas närmare är hur djupgående och terapeutiskt inriktad en personlighetsutvecklande folkhögskolekurs egentligen kan och bör vara utan att det blir terapi av det? Vari består skillnaderna, vad är det man säger sig göra

och vad finns det fog för? Finns det problem och risker med att närma sig terapeutiska metoder, utan att lärare och kursledning specifikt har utbildning för det?

När det handlar om möjliga uppföljningar av denna studie så verkar större, bredare upplagda undersökningar, och gärna longitudinella studier för att titta på hur nytta och värde av kurserna kan utvecklas över tid, vara viktiga och nödvändiga. En fenomenologisk metodansats med skriftliga självrapporter under kursernas gång, kombinerat med individuella djupintervjuer alternativt diskussionsbaserade gruppintervjuer i fokusgrupper, för att fördjupa och förtydliga teman och aspekter som berörts ytligt i självrapporterna, skulle kunna vara en lämplig väg att undersöka essensen i fenomenet personlig utveckling genom folkhögskolekursen (Szkłarski, 2009). Livsberättelsen är en annan möjlig kvalitativ metod som genom retrospektiva, relativt fria intervjuer som följs upp med förberedda frågor, ger kunskap om individers upplevelser, tankar och minnen, och där analysen bör vara tematiskt inriktad på möjliga meningssamband mellan nytta, personlig utveckling och folkhögskolekursen (Wigg, 2009).

För att återknyta till regeringens senaste tillskott till målen med folkbildningspolitiken, som bland annat handlar om möjligheten att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling (2013/14:172), så borde individuell nytta och samhällsnytta kunna gå hand i hand här - det är svårt att föreställa sig ökad bildning, personlig utveckling och stöd att hitta sin väg framåt i livet utan att det i förlängningen kommer ett demokratiskt samhälle till godo. Slutligen så är jag benägen att hålla med folkbildningsnestorn Gösta Vestlund: om nyttan och värdet av folkhögskolekurser kan vara så här intressanta och djupgående så förtjänar det verkligen att vetenskapligt visas och föras fram.

Referenslista

- Arendt, H. (2013). *Människans villkor. Vita activa*. Göteborg: Daidalos.
- Bell, J. (2000). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, L. (2015). Utilitarism. I *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/utilitarism>
- Bergström, L. & Siven, C-H. (2015). Nyttan. I *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/nyttan>
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Burman, A. & Sundgren, A. (Red.). (2010). *Bildning*. Göteborg: Daidalos.
- Carlsson, S.G. (2015) Självförverkligande. I *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/självförverkligande
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Fejes, A. & Thornberg, R. (Red.) (2009). *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.
- Ferrucci, P. (2008). *Bli den du är. Om psykosyntes – en metod för själslig utveckling*. Malmö: Liber.
- Folkbildningsrådet (2013). *Folkbildningens Vägval & Vilja. Om studieförbundens och folkhögskolornas roll och uppgifter i dagens och morgondagens samhälle*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Folkbildningsrådet (2011). *Folkhögskoledeltagarundersökning 2010. Folkbildning för alla?* Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Folkhögskolornas informationstjänst (FIN). (2015). Internetkälla, hemsida. Hämtad 2015-02-03 från www.folkhogskola.nu
- Gustavsson, B. (Red.). (2007). *Bildningens förvandlingar*. Göteborg: Daidalos.
- Gustavsson, B. (1998). *Folkbildningens idéhistoria*. Västra Sörby: Bildningsförlaget.
- Gustavsson, B. (2000). *Kunskapsfilosofi*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Gustavsson, B., Andersdotter, G. & Sjöman, L. (Red.). (2009). *Folkhögskolans praktiker i förändring*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Gustavsson, B. & Wiklund, M. (Red.) (2013). *Nyttan med folkbildning. En studie av kapitalformer i folkbildande verksamhet*. Lund: Nordic Academic Press.

- Hostrup, H. (2002). *Gestalterapi. En introduktion till grundbegreppen*. Stockholm: Bokförlaget Mareld.
- Larsson, H. (1908a). *Om bildning och självstudier*. I A. Burman & P. Sundgren (Red.), *Bildning* (s. 167-196). Göteborg: Daidalos.
- Larsson, H. (1908b). *Studier och meditationer*. Lund: Gleerups förlag.
- Larsson, S. (2009). A pluralist view of generalization in qualitative research, *International Journal of Research & Method in Education*, 32:1, 25-38.
- Larsson, S. (2011). *Kvalitativ analys - exemplet fenomenografi*. Linköping. Tillgänglig: www.academia.edu/898904/Kvalitativ_analys_-_exemplet_fenomenografi
- Larsson, S. (2005). Om kvalitet i kvalitativa studier. *Nordisk pedagogik* (25), nr. 1, 16-35.
- Liedman, S. (2015) *Bildning*. I Nationalencyklopedin. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/bildning>
- Liedman, S. (2001). *Ett oändligt äventyr*. Stockholm: Bonniers förlag.
- Liedman, S. (2004). *Bildning, frihet och motstånd*. I A. Burman & P. Sundgren (Red.), *Bildning* (s. 381-399). Göteborg: Daidalos.
- Marton, F. (1981). Phenomenography. I T. Husén & T.N. Postlethwaite (eds.), *The international encyclopedia of education*. London: Pergamon Press.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Bulletin*, 40, 370-396.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality* (2nd ed.). New York: Harper & Row.
- Naess, A. (1999). *Livsfilosofi*. Stockholm: Bokförlaget Natur & Kultur.
- Nussbaum, M. C. (2010). *Not for profit: why democracy needs the humanities*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Paldanius, S. (2013). Värdeskapande i folkhögskolans undervisning. Didaktiska reflektioner. I B. Gustavsson & M. Wiklund (Red.) *Nyttan med folklig bildning. En studie av kapitalformer i folkbildande verksamhet*. (s. 176-233). Lund: Nordic Academic Press.
- Paldanius, S. (2014). *Sär-skild folkhögskolepedagogik? Erkännandets didaktik i folkhögskolor*. Örebro: Örebro universitet. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-38527>
- Proposition 2005/06:192. *Lära, växa, förändra*. Stockholm: Utbildnings- och kulturdepartementet. Hämtad 2015-02-12 från <http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/04/33/284dc33f.pdf>

Proposition 2013/14:172. *Allas kunskap – allas bildning*. Stockholm; Utbildningsdepartementet. Hämtad 2015-03-01 från <http://data.riksdagen.se/fil/EEC16A17-3600-49FE-A33E-5F3A9C41B0B2>

Szklarski, A. (2009). Fenomenologi som teori, metodologi och forskningsmetod. I Fejes, A. & Thornberg, R. (Red.). *Handbok i kvalitativ analys* (s. 106-121). Stockholm: Liber.

SOU 2003:112. *Deltagares upplevelse av folkbildning*. Utbildningsdepartementet. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Sundgren, G. (2000). *Demokrati och bildning. Essäer om svensk folkbildnings innebörder och särart*. Västra Sörby: Bildningsförlaget.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 2013-10-09 från <http://www.codex.vr.se>

Vittersø, J. (2004). Subjective Well-Being versus Self-Actualization: Using the Flow-Simplex to Promote a Conceptual Clarification of Subjective Quality of Life. *Social Indicators Research*, 65(3), 299-331.

Waalder, R., Halvari, H., Skjesol, K & Bagøien, T.E. (2013). Autonomy Support and Intrinsic Goal Progress Expectancy and Its Links to Longitudinal Study Effort and Subjective Wellbeing: The Differential Mediating Effect of Intrinsic and Identified Regulations and the Moderator Effects of Effort and Intrinsic Goals. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 57(3), 325-341. doi: 10.1080/00313831.2012.656284.

Wigg, U. (2009). Att analysera livsberättelser. I Fejes, A. & Thornberg, R. (Red.). *Handbok i kvalitativ analys* (s. 198-215). Stockholm: Liber.

Bilaga 1: Brev till potentiella informanter

Hej du som har gått kursen X på Y folkhögskola för några år sen!

Skulle du vara intresserad av att bli intervjuad om vilken typ av nytta och värde du som deltagare anser att du har haft av denna typ av kurs? Jag som frågar heter Måna Nilsson och studerar just nu vid Linköpings universitet, och detta är en del av mitt uppsatsarbete på fördjupningskursen Pedagogiskt arbete med inriktning mot folkbildning, vuxenutbildning och yrkesutbildning.

Syftet är att undersöka hur du som före detta kursdeltagare ser på kursen ungefär tio år efter att du gick den, och frågorna handlar dels om ifall dina egna förväntningar på kursen uppfylldes, om du har haft nytta av kursen på något sätt under tiden du gick den eller sedan dess, och i så fall vilken typ av nytta eller värde du anser att den har haft i ditt liv. Nyttan kan vara både personlig/privat, ha med jobb eller studier att göra, eller kanske att du på grund av den har ändrat intressen, börjat engagera dig i nya frågor eller ändrat livsriktning på något sätt. Observera att du är lika intressant för mig att intervjuas om du anser att du inte har haft någon speciell nytta av den alls, eller om den till och med hade ett negativt inflytande på ditt liv.

Om du skulle vara intresserad så mejla mig och säg att du är intresserad av att vara med: monni812@student.liu.se, så kommer jag att ge dig några alternativa dagar och tider som du kan välja mellan. Tanken är att jag ringer upp dig på avtalad tid för en telefonintervju som beräknas ta ca 20-30 minuter. Det finns möjlighet att bli telefonintervjuad både dagtid, kväll och helg. Du kommer självfallet att vara anonym i mitt uppsatsarbete, och dina uppgifter kommer inte att användas i något annat sammanhang eller syfte.

Med vänlig hälsning och med en förhoppning om kontakt framöver,
Måna Nilsson

Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande
Handledare: Eva-Marie Harlin eva-marie.harlin@liu.se

Bilaga 2: Intervjuguide

Redogöra för undersökningens syfte (Nytta och värdet med folkbildning – en personlighetsutvecklande kurs - att försöka ringa in och förstå vilka olika typer av nytta en folkhögskolekurs av denna typ har/kan ha) och metod (en kvalitativ intervjuundersökning). Informera om att det rör sig om ett uppsatsarbete på en fördjupningskurs i Pedagogiskt arbete vid Linköpings universitet.

Okej med inspelning?

Anonymisering.

Möjligt att när som helst avbryta medverkan.

(Namn. Kön.)

Ålder.

Yrke/sysselsättning.

Klassbakgrund (föräldrars utbildning/yrke).

Du har gått kursen X på Y folkhögskola:

Hur länge gick du - en eller två terminer?

Hur länge sen var det?

Hur kom det sig att du gick kursen (vilka behov hade du, som du ville tillfredsställa)?

Vill du börja med att säga något rent allmänt om hur du minns din upplevelse av kursen?

Tycker du att du har haft någon nytta och glädje av att gå denna folkhögskolekurs?

Nytta under kursens gång? Privat/professionellt/samhälleligt.

Efter det att kursen slutat - i tio års retrospektiv? Privat/professionellt/samhälleligt.

Demokrati?

Kulturintresse?

Avrundning:

Någon avslutande kommentar du gärna vill framföra?

Har du några frågor till mig om denna undersökning?

Kan jag återkomma vid behov, om jag har en följdfråga eller något är oklart?

Stöd för att diskutera olika typer av nytta:

Privat: Fysiskt (kost, logi). Trygghet (säkerhet, stabilitet). Gemenskap (vänskap, kärlek).
Självkänsla (uppskattning, makt). Kunskap/reflektion/förståelse. Skönhetsupplevelser/estetisk
uttrycksförmåga. Självförverkligande (uppfylla potential).

Professionellt: (som grund för vidare studier, för byte av yrke, för fortbildning eller utveckling
inom existerande yrke)

Samhälleligt: Stärka och utveckla demokratin. Göra det möjligt för människor att påverka sin
livssituation. Skapa engagemang. Utjämna utbildningsklyftor. Höja utbildnings- och
bildningsnivån i samhället. Öka delaktighet i kulturlivet. Människors lika värde. Jämställdhet
mellan könen. Det mångkulturella samhällets utmaningar. Den demografiska utmaningen. Det
livslånga lärandet. Kulturens utveckling för människor med funktionsnedsättning. Folkhälsa.
Hållbar utveckling. Global rättvisa. (Folkbildningsrådet)

Probing

- Följdfrågor – trådar som kommer upp, som behöver utvecklas, breddas, fördjupas, tolkas.
- Tolkande frågor: Menar du så här..? Innebär detta..? Förstår jag dig rätt..?
- Öppna frågor: ex Kan du säga något mer om det? Vill du utveckla det? Hur menar du då? Vad betyder det för dig?

Låt folk tala till punkt.

Våga vara tyst – invänta fler spontana reflektioner.

Var aktiv men inte påträngande.

Var lyhörd.

Etiskt sensitiv.

Empatisk inställning – men följ upp inkonsekvenser, dock utan någon som helst press.